

Kjak

Svenning av Lofti

Kor teirra sálarsjúku í Føroyum

Í samband við at sálarheilsudagur var mánadagin 10. oktober, er rætt at steðga á og hugsa um viðurskifti teirra sálarveiku.

Vit kunnu gleðast um batar á hesum øki, um vit samanbera støðuna á sálarheilsuøkinum fyri 10-20 árum síðani. Ábøtur eru gjørdar og nøkur sambýli eru fingin til vega, eitt nýtt er bygt í Suðuroynni og ætlanir eru um at byggja ein nýggjan sálarheilsudepil. Eisini er at gleðast um, at innlagdir

sálarsjúklingar, ið einans fingið lyfti um at fáa vanliga pensjón, sum tey, ið ikki eru innløgð. Tað tók langa tíð at sannføra myndugleikarnar um, at innløgð sálarsjúk fingi hesi sjálvsøgdu rættindi, men stríðið var ikki til fánýtis.

Men kortini eru kor teirra sálarsjúku ikki nóg góð. Hóskandi íbúðarsambýli eru ikki tøk hjá teim flestu og enn eru samborgarar inni á psykiatriskudeildunum, sum hava bíðað í tíggju,

tjúgu og tríati ár, men sum enn ikki eru sloppin út vegna tørvandi bústað til teirra.

Higartil hevur manna-gongdin verið, at hósكيلig hús, ið hava verið til sølu, hava verið keypt til at hýsa sálarsjúkum. Hetta er ikki ein nøktandi loysn. Tíðin er farin frá hesum. Sálarsjúku samborgarum okkara tørvar somu bústaðarviðurskifti sum øllum øðrum borgarum, ikki einans kómur, men íbúðir, sum eru hóskandi teimum. Hesar sjálvsøgdu hugsanir

vinna meiri og meiri frama og mugu verða meginreglan frameftir á hesum øki. Her er eisini ein spurningur um raðfesting hjá okkara landsmyndugleikum. Sum ein, ið – saman við øðrum - hevur verið ein partur av stríðnum fyri at vinna teim tey sinnisveiku betri kor, kann eg siga, at hetta økið hevur ikki verið raðfest nóg høgt. Men "ein glotti er fyri framman."

At fara, tí mann er noyddur, ella tí mann er spiltur, er hvør sítt

4 - 5 túsund føroyingar vóru noyddur av landinum undan sviki, svindli og figgjjarligari vanstýring eftir húsagangin 6. okt 1992, meðan upp ímóti 25 % vórðu drivin út í arbeiðsloysi.

Hetta var aldarinnar figgjjarligi sorgarleikur, ið mong minnast aftur á við ræðslu, serliga tey, ið vórðu rakt, og tað so beinhart, uttan at tey høvdu kunnað vart seg fyri skræðlinum, sum tey - eins og barnið í vøgguni - vóru fullkomuliga ósek í.

Hetta vóru alt annað enn spilt fólk, ið annars vóru von til at liva og livdu eitt vanligt lív við fam., heimi, arbeiði, skúla og frítíðaraktivitetum, sum annars vóru góð við land og fólk.

Tey vóru von við at svara hvørjum sítt, og kundu ikki

ímynda sær annað enn at búgva, liva og virka her, men vórðu nú við eitt stillaði millum valið at líða hungur og hall í Føroyum, ella at royna at lívbjarga sær og sín-um í øðrum landi, og í tí støðuni var valið onki val, men eitt spark út í annan heim.

Annars hava onnur í trongstøðu m.a. vegna vantandi bústaðarmøguleikar ella vantandi stuðul til sjúk og/ella breka børn eisini valt at fari úr Føroyum.

Hartil koma lesandi, ið eftir lesnað í útlöndinum, er vorðin verðandi har av ymsum orsøkum, tey hava kanska fingið stórv og/ella maka.

Minoritetar hava eisini tíðint - vegna intoleransu - valt Føroyar frá og eri farin í annað land, har tey hava

Dagfinnur Danbjørg

funnu sær eitt meira tolerant umhvørvi.

Í nevndu førum - og kanska onkrum øðrum við - er væl skiljandi, at okkara fólk velur Føroyar frá. Í mongum førum er onki reelt val. Har er bara eitt at gera. Men nú kemur tað, sum eg bæði havi undrast og undrist yvir, og tað eru tær hóttanir um at flyta, sum verða fòrdar fram móti okkum, ið búgva her og eisini ætla at búgva her, frá teimum, ið forvinna sera stórar upphæddir, men sum ikki vilja gjalda skatt í Føroyum, men einans - á jøvnum fòti við okkum onnur - vilja hava loyvi til at brúka tað, ið vit við skatti annars gjalda fyri við uml. 50% av okkara inntøkum.

Í meðal sita vit vanligu eftir við uml. kr. 150.000 eftir skatt og við ongum, tá alt er goldið í gjaldast skal, meðan hóttararnir sigast at sita við uml. 500.000 kr.

Sagt verður, at teir brúka av peninginum til at keypa fyri í Føroyum, men hvør ger ikki tað?

Og so hótta teir við at fara av landinum, um teir skulu

gjalda skatt á jøvnum fòti við okkum, ið liva, arbeiða, búgva og rinda alla lønina bæði direkta og indirekta í føroyska samfelagnum.

Áður varð føroyingurin - sum heild - uppaldur til at røkja sínar skyldur, áðrenn hann kravdi sín rætt. Nú sær út til at verða umvent í holuni.

Føroyar eru annars eitt gott land at liva í upp á mangar mátar, og eisini betur enn mong onnur lond á mongum umráðum bæði fyri vaksin, men kanska eina mest fyri børn, so eg vóni at eingin er so spiltur, at hann heldur vil siga landinum færvæl, enn at vera við til at byggja tað upp á eitt støði har fá hava ov nógv, men færri ov lítið og har vit á solidariskum grundarlagi við stoltleika kunnu byggja og útbyggja vælferðarsamfelagið Føroyar.

Men velur onkur at fara og fer, men síðani angrar tað, so veit eg, at hann altíð fer at verða ynsktur vælkominn heim aftur. Føroyar hevur brúk fyri okkum øllum.

Menningar-tarnaður 18 ár og hvat so??

Vit eru nøkur foreldur, sum halda at tilboðini til børn við serligum tørvi, ikki eru nóg góð

Truppuleikarnir, sum tey hava at dragast við eru ymiskir. Men tey hava tað til felags, at tey ikki eru før fyri at ansa sær sjálvum, og tí mugu tey hava hjálp til tess.

Upplagt er at tey fáa eitt tilboð um vart starv ella at koma á ein skúla, sum er líkandi Rásini í Runavík. Hvar tey so vera klár at fara í eina varda íbúð og fáa starv.

Vit hava verið á fundi við Tórshavnar kommunu, men har kom einki burtur úr, kanska tí at uppgávan liggur hjá landinum. Og ikki hjá kommununum. Men hví hugsar tað almenna ikki um at byggja vardar íbúðir við síðina av ellisheimum eitt nú við Boðanesheimið, sum bygt verður nú í Havnsu. Áður hevur man víst á, at ein partur av Tjarnaðgarði kundi verið brúktur til hendan málbólkin, men tað kom einki afturljóð. Tað fekk somu lagnu sum so nógv onnur uppskot tey seinastu 20 árin!

Tórshavnar kommuna er tann størsta í landinum, og har eru ikki nógv tilboð til tey við skerdum førleika.

Fýra viðkomandi spurningar

Hvør torir at rætta eina hjálpanði hond til tey veiku, sum eru 18 ár og eldri? Hvør politikari torir at standa við ábyrgd? Hvør politikari vil fáa tað við í samgonguskjalið? Hvør politikari vil broyta lóg-gávuna á hesum økinum, t.d. forsorgalogina § 32? Har skal standa SKAL, og ikki KANN, tí kann blívur ikki til nakað?

Ringt er hjá teimum við skerdum móguleikum at koma út í arbeið, tí vard stórv hanga ikki á trønum. Men hví ikki siga við lóg, at almenn arbeiðspláss skulu hava so og so nógv vard stórv. Til dømis kundu fyri

5000 almenn stórv verið 100 vard stórv. Tað hava tey til dømis í Danmark.

Eitt uppskot, sum vit hava havt, er at keypa støðina í Mjorkadali til eftirskúla og so havt ein av bygningunum undir Gráasteini í Havn til vardar íbúðir.

Støðan hjá teimum við skerdum móguleikum er ótolandi í Føroyum. Tey eru ikki javnt stillað við onnur fólk. Vit meina at okkara kærú vaksnu børn skulu vera líka stillað við onnur í samfelagnum, og tí skulu tey hava móguleikan at sleppa á kafé ella í biograf ella sleppa at velja sær bústað og starv líka so væl sum onnur. Alt hetta ber einans til, um viðurskiftini rundan um tey eru nøktandi.

Hevur samfelagið ráð til tað, um vit avvarðandi flyta av landinum? Vit eru foreldur, sum eru væl lærd og halda ikki, at okkara børn skulu sendast av landinum. Men spurningurin er um Føroya land vil hava, at vit skulu senda øll av landinum aftur?

Okkara børn vilja sjálvi sleppa at liva sum øll onnur, og tí mugu vit gera teiomum tilboð.

Tey ungu duga og vita nógv meira, enn vit halda, og tey hava fleiri førleikar enn vit vita, men so er tað, hvussu vit fáa tað fram í teimum, og tí má hjálp setast inn fyri at finna førleikar og móguleikan hjá tí einstaka.

Vit síggja hettar sum eina iløgu í hvønn einstakan og ikki sum eina útreiðslu.

Vinaliga

Tórun Magnussen
Hans Martin og Elsebeth Jacobsen
Nena og Heri Thomsen